

PISM

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
THE POLISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

**Polskie wsparcie dla ukraińskiego
środowiska akademickiego
po rosyjskiej pełnoskalowej inwazji
na Ukrainę**

Biuro Badań i Analiz PISM

Warszawa, styczeń 2025

**EKS
P
E
R
T
Y
Z
Y**

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Działania w zakresie informacji i koordynacji	5
2.1. Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN)	5
2.2. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP).....	6
3. Programy stypendialne i badawcze	8
3.1. Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA).....	8
3.2. Narodowe Centrum Nauki (NCN)	10
3.3. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR)	11
3.4. Polska Akademia Nauk (PAN)	12
3.5. Organizacje pozarządowe	13
4. Projekty wsparcia instytucjonalnego	14
5. Wpływ polskiej ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy na wsparcie ukraińskiego środowiska akademickiego	16
6. Wnioski i rekomendacje	17

1. Wstęp

W związku z rosyjską agresją na Ukrainę w lutym 2022 r. Polska stanęła w obliczu bezprecedensowej sytuacji – konieczności nie tylko wielowymiarowego (politycznego i wojskowego) wsparcia dla broniącej się Ukrainy, lecz także pomocy przybywającym masowo do Polski uchodźcom wojennym. Inwazja na Ukrainę wywołała największy od końca II wojny światowej ruch uchodźczy na terenie Europy. Na całym kontynencie w szczytowym momencie (listopad 2022 r.) odnotowano ponad 7,8 mln uchodźców z Ukrainy¹. Większość z nich pojawiła się w Polsce, która stała się głównym krajem zarówno docelowym, jak i transferowym dla osób uciekających przed wojną. W okresie od lutego 2022 r. do stycznia 2024 r. łącznie 1,79 mln obywateli Ukrainy zostało zarejestrowanych w polskim systemie ochrony czasowej. Największa ich liczba przebywała w Polsce we wrześniu 2022 r. – ok. 1,4 mln, jednak z czasem spadła poniżej miliona (ok. 950 tys. według stanu na styczeń 2024)². Uchodźcy z Ukrainy dołączyli do licznej (1–1,5 mln) grupy migrantów ekonomicznych z tego państwa, którzy przyjechali do Polski po 2014 r. W sumie w Polsce przebywa obecnie ok. 2–2,5 mln obywateli Ukrainy. Trudno określić, którzy z nich zostali w Polsce z powodów ekonomicznych, a którzy ze względów bezpieczeństwa.

Nie sposób ocenić, jak dużą grupę uchodźców stanowili pracownicy naukowcy, nauczyciele akademicki czy studenci. Badania przeprowadzone przez Narodowy Bank Polski (NBP) latem 2023 r. wskazują, że niemal połowa uchodźców miała wyższe wykształcenie, 34% średnie, a 18% zawodowe i podstawowe³. Nie ma dokładnych danych na temat wcześniejszej aktywności zawodowej czy edukacyjnej uchodźców, ani na temat intencji podejmowania przez nich nauki w szkole wyższej. Z badań NBP z 2023 r. wynikało, że 10% studiowało w Polsce⁴.

W ostatnich latach Ukraińcy stanowili największą grupę wśród studentów zagranicznych w Polsce – ok. 40–47%. W roku akademickim 2021/2022 studiowało ich łącznie 36 tys., po rosyjskiej inwazji liczba ta wzrosła do 48 tys. Należy jednak zauważyć, że w tym czasie wzrosła też ogólna liczba studentów z zagranicy w Polsce, co było związane z polityką umiędzynarodowienia polskich uczelni i przyciągania studentów zagranicznych ze względu na niż demograficzny w Polsce. W 2022 r. ok. 5% (1487 osób) ukraińskich studentów przyjętych na pierwszy rok posiadało Kartę Polaka, która uprawnia do odbywania studiów na takich samych zasadach jak obywatele polscy⁵.

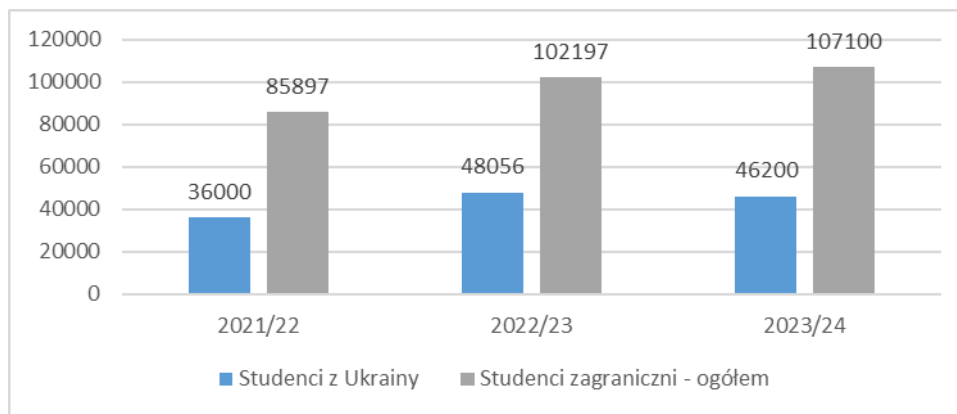
¹ Dane UNHCR, www.unhcr.org.

² Dane Eurostat, [Home - Eurostat](#).

³ *Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku. Raport z badania ankietowego*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2023, https://nbp.pl/wp-content/uploads/2024/01/raport_migranci_z-Ukrainy_2023.pdf

⁴ *Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce w 2023 roku*, *op. cit.*

⁵ *Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022*, Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2023.

Rysunek 1. Liczba studentów z Ukrainy i ogólna liczba studentów zagranicznych. Dane GUS. oprac. własne.

Rosyjska inwazja nie wpłynęła na zmianę liczby ukraińskich doktorantów w Polsce. W 2022 r. było ich 312, a w 2023 r. 283, przy czym część z nich kończyła naukę w trybie studiów trzeciego stopnia, które w roku akademickim 2019/2020 zostały zastąpione przez szkoły doktorskie. Nie widać znaczącej różnicy w przyjmowaniu doktorantów z Ukrainy w stosunku do 2021 r. W przeciwieństwie do studentów ukraińscy doktoranci nie są też największą grupą narodowościową⁶.

Na polskich uczelniach zatrudnienie znaleźli też nauczyciele akademicy z Ukrainy. W 2022 r. zatrudniano ich 792⁷, w wymiarze łącznie ok. 667 etatów, co oznaczało wzrost w porównaniu z ok. 475 etatami w 2021 r.

Inwazja postawiła wiele wyzwań przed instytucjami naukowymi i szkolnictwem wyższego stopnia Ukrainy. Część studentów i pracowników została zmuszona do uchodźstwa lub podjęła służbę w wojsku. Uczelnie stały się celami rosyjskich ataków raketowych – według danych z marca 2024 r. 69 budynków instytucji naukowych zostało uszkodzonych, a przynajmniej 5 zniszczonych zupełnie⁸. Najbardziej dotknięte zostały instytucje ze wschodnich i południowo-wschodnich regionów Ukrainy. Wszystkie uczelnie z obwodów ługańskiego i donieckiego zostały zmuszone do relokacji do bezpieczniejszych regionów, przy czym dla wielu była to kolejna już przeprowadzka po rosyjskim ataku z 2014 r., który doprowadził do utraty przez Ukrainę kontroli nad częścią obwodów donieckiego i ługańskiego, oraz po okupacji Krymu.

Niniejsza ekspertyza stanowi podsumowanie najważniejszych działań prowadzonych przez stronę polską na rzecz wsparcia szeroko rozumianego ukraińskiego środowiska akademickiego po rosyjskiej inwazji z lutego 2022 r. Polska udzieliła stronie ukraińskiej pomocy bezpośredniej – stypendiów umożliwiających kontynuację nauki czy prowadzonych badań, prowadziła również różnego rodzaju działalność informacyjną oraz realizowała projekty wsparcia instytucjonalnego. Raport uwzględnił zarówno projekty i programy bezpośrednio finansowane przez władze polskie, jak i te, które były tylko koordynowane przez polskie instytucje.

⁶ Dane za: Państwa pochodzenia doktorantów cudzoziemców na studiach doktoranckich oraz Państwa pochodzenia doktorantów cudzoziemców w szkołach, Rad-ON, <https://radon.nauka.gov.pl>.

⁷ Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce. Raport 2022, op. cit.

⁸ Wyszcza osvita w umowach wojny, <https://datalogy.texty.org.ua/education/> [dostęp: 15.09.2024].

2. Działania w zakresie informacji i koordynacji

2.1. Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN)

MEiN już 28 lutego 2022 r. uruchomiło infolinię oraz adres mailowy dla uchodźców z Ukrainy. Miesiąc później uruchomiło chatbot informacyjny w języku polskim i ukraińskim dotyczący m.in. szkolnictwa wyższego i nauki. Narzędzie pozwalało uzyskać informacje na temat procesu przyjęcia na studia, pomocy materialnej dla studentów czy podejmowania pracy w polskich uczelniach lub instytutach naukowych. Chatbot udzielał najważniejszych informacji oraz dzięki udostępnianym linkom pozwalał na przekierowanie użytkowników na strony internetowe zawierające informacje przeznaczone dla obywateli Ukrainy uciekających przed działaniami zbrojnymi⁹. Od 30 czerwca 2022 r. zadania informacyjne związane ze sferą szkolnictwa wyższego przejęła Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA).

Minister edukacji i nauki wystosował też szereg rekomendacji w związku z sytuacją na Ukrainie:

- W dniu rosyjskiej agresji, 24 lutego 2024 r., wystosował list do rektorów uczelni nadzorowanych przez MEiN. Zwrócił się w nim z prośbą o wsparcie ukraińskich studentów i naukowców, którzy wobec narastającego konfliktu będą zmuszeni przerwać studia oraz prowadzenie badań, a po przyjeździe do Polski będą ubiegali się o przyjęcie na tutejsze uczelnie¹⁰.
- 17 marca 2022 r. wystosował informacje i rekomendacje MEiN dla jednostek systemu szkolnictwa wyższego i nauki w sprawie działań na rzecz obywateli Ukrainy i Polski w związku z wojną na Ukrainie. Materiał prezentował specjalne rozwiązania dotyczące obywateli Ukrainy, wynikające z wprowadzenia ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy, oraz w zakresie wsparcia udzielanego przez polskie instytucje (m. in. program stypendialny NAWA, możliwości wsparcia psychologicznego, kursów wyrównawczych z języka polskiego)¹¹.
- 27 września 2022 r. wystosował do rektorów uczelni polskich rekomendacje dotyczące umożliwienia studentom z Ukrainy odbywania studiów z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość oraz indywidualnej organizacji studiów i urlopów od zajęć. Powyższa informacja przekazana została również ministrowi oświaty i nauki Ukrainy, a dwa dni później,

⁹ Chatbot informacyjny – pomoc w języku polskim i ukraińskim. Інформаційний чат-бот – допомога польською та українською мовами, MEiN, 30 marca 2022 r., <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/chatbot-informacyjny--pomoc-w-jezyku-polskim-i-ukrainskim>. Dostęp przez: <https://web.archive.org>.

¹⁰ List Ministra Edukacji i Nauki..., MEiN, 25 lutego 2022 r., <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/list-ministra-edukacji-i-nauki-przemyslawa-czarnka-do-rektorow-uczelni-z-prosba-o-wsparcie-studentow-oraz-naukowcow-z-ukrainy>. Dostęp przez: <https://web.archive.org>.

¹¹ Informacje i rekomendacje MEiN dla jednostek systemu szkolnictwa wyższego i nauki dotyczące działań na rzecz obywateli Ukrainy i Polski w związku z wojną w Ukrainie MEiN, 19 marca 2022 r., <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/informacje-i-rekomendacje-mein-dla-jednostek-systemu-szkolnictwa-wyzszego-i-nauki-dotyczace-dzialan-na-rzecz-obywateli-ukrainy-i-polski-w-zwiazku-z-wojna-w-ukrainie>. Dostęp przez: <https://web.archive.org>.

29 września 2022 r., na stronie MEiN zostały umieszczone rekomendacje dla uczelni w sprawie braku możliwości wyjazdu studentów z Ukrainy¹².

Ministerstwo na bieżąco monitorowało sytuację na Ukrainie oraz utrzymywało kontakty z przedstawicielami władz ukraińskich (m. in. ministrem oświaty i nauki Serhijem Szkarłatem, a od 21 marca 2023 r. z nowym ministrem Oksenem Lisowym). Jednym z rezultatów rozmów polsko-ukraińskich było wsparcie w przeprowadzeniu egzaminów wstępnych na ukraińskie uczelnie. W 2022 r. kandydaci na studia licencjackie na Ukrainie musieli zdać zcentralizowany Państwowy Test Wieloprzedmiotowy w formie online w specjalnie przygotowanych centrach egzaminacyjnych. Takie centra zostały zorganizowane również w Polsce. Prowadzono też rozmowy o projekcie nowej polsko-ukraińskiej Umowy o współpracy w dziedzinie szkolnictwa wyższego.

Minister edukacji i nauki w 2022 r. podjął ponadto decyzję o sfinansowaniu czterech stypendiów dla obywateli Ukrainy na studia doktoranckie (I–III rok studiów) w Europejskim Instytucie Uniwersyteckim. Świadczenie miało wartość około 77 520 euro łącznie za jeden rok studiów doktoranckich.

2.2. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP)

Z inicjatywy Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP)¹³ i MEiN 4 marca 2022 r. została powołana Sieć Koordynatorów KRASP ds. Pomocy Ukrainie, którą utworzyło 310 polskich instytucji i uczelni. Przewodniczącym sieci został prof. dr hab. inż. Jerzy Lis, Wiceprzewodniczącym KRASP, Rektor Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, a jej celem było zebranie informacji, koordynacja i działania środowiskowe, w tym wymiana dobrych praktyk w zakresie pomocy skierowanej do ukraińskiego środowiska akademickiego. Kierownictwo sieci organizowało spotkania koordynujące, na które zapraszani byli przedstawiciele instytucji zaangażowanych w pomoc, w tym organizacji pozarządowych (m. in. Fundacja Rektorów Polskich, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji). Uczestniczyli w nich też przedstawiciele MEiN. Sieć włączyła się w działania informacyjne (m.in. wspieranie NAWA w promowaniu programu Solidarni z Ukrainą) czy koordynację analizy obowiązujących przepisów i proponowanych w nich zmian pod kątem dostosowania do potrzeb i sytuacji uczelni (dotyczyło to nowelizacji przepisów ustawy z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy). KRASP współpracowała też ze Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy w zakresie monitorowania aktualnej sytuacji w ukraińskich uczelniach – zbierała informacje o potrzebach, możliwości pomocy, organizacji kształcenia, wymiany, wspólnych dyplomach, pomocy w pracach badawczych doktorantów, habilitacjach itp. Zespół koordynatorów KRASP prowadził także bieżącą współpracę i wymianę informacji z akademickimi biurami karier i sieciami centrów wolontariatu w pomocy uchodźcom w zakresie koordynacji wsparcia akademickiego na rzecz Ukrainy.

¹² Rekomendacje MEiN w sprawie braku możliwości wyjazdu z Ukrainy studentów, MEiN, 29 września 2022 r., <https://www.gov.pl/web/edukacja/rekomendacje-mein-w-sprawie-braku-mozliwosci-wyjazdu-z-ukrainy-studentow>.

¹³ Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich jest zrzeszeniem rektorów polskich szkół wyższych posiadających uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora i instytucją przedstawicielską środowiska szkolnictwa wyższego i nauki w rozumieniu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Obecnie Konferencję tworzą rektorzy 110 szkół wyższych, w tym 11 uczelni niepublicznych. Ponadto 8 szkół ma status uczelni stowarzyszonych.

Z inicjatywy KRASP Uniwersytet Warszawski 5 maja 2022 r. uruchomił ogólnopolski serwis Internetowej Rekrutacji Kandydatów z Ukrainy. Serwis miał za zadanie ułatwienie kandydatom na studia, studentom, doktorantom i pracownikom uczelni oraz jednostek naukowych z Ukrainy zapoznania się z ofertą kształcenia oraz możliwościami podjęcia pracy lub wolontariatu w polskich uczelniach oraz instytutach naukowych¹⁴.

Sieć Koordynatorów KRASP ds. Pomocy Ukrainie prowadziła monitoring wyzwań związanych z pomocą polskich uczelni dla obywateli Ukrainy. Przeprowadzone zostały badania ankietowe, m.in. na temat aktualnej liczby studentów, doktorantów i pracowników z Ukrainy na polskich uczelniach. Zebrano też dane odnośnie do liczby uchodźców mieszkających w domach studenckich (od października 2022 r. do października 2023 r. ich liczba wahała się między 4,8 tys. a 2,4 tys.). W badaniach oszacowano też koszty poniesione przez uczelnie wyższe i instytuty naukowe, przy czym liczono tylko wydatki, na które dana uczelnia nie otrzymała środków z innych źródeł, takich jak ministerstwa, urzędy marszałkowskie itd. Według ankiet (dane na 25 czerwca 2023 r.) wyniosły one łącznie w skali Polski 326 464 480 zł¹⁵, w tym:

- Zwolnienie z opłat za studia – 18 216 248 zł
- Obniżenie opłat za studia – 12 585 564 zł
- Zwolnienie z opłat za dom studencki – 215 025 691 zł
- Obniżenie opłat za dom studencki – 1 020 680 zł
- Koszty wynagrodzenia osób zatrudnionych – 12 610 260 zł
- Wartość przekazanego sprzętu naukowo-badawczego i dydaktycznego, programów komputerowych, materiałów bibliotecznych i innych – 1 232 639 zł
- Wartość przekazanego przez uczelnie innego sprzętu (generatory, meble, pompy itp.) – 290 268 zł
- Wartość innej pomocy dla pracowników i studentów z uczelni ukraińskich, np. pokrycie kosztów pobytu, delegacji, udziału w konferencjach i seminariach w Polsce – 55 352 303 zł
- Szacunkowy koszt pomocy humanitarnej przekazanej na Ukrainę ze środków zebranych przez pracowników, studentów i organizacje akademickie – 10 121 775 zł.

W badaniach ankietowych prowadzonych przez Sieć KRASP zadano też pytanie o studentów, którzy zostali przyjęci na pierwszy rok studiów, ale udzielono im urlopu bądź zostali zmuszeni do uczestniczenia w zajęciach zdalnie w związku z brakiem możliwości przekroczenia granicy. W grudniu 2022 r. 213 osób przebywało na takich urlopowach, a 1051 uczestniczyło w zajęciach zdalnie¹⁶.

¹⁴ *Internetowa Rekrutacja Kandydatów z Ukrainy*, Uniwersytet Warszawski, [Internetowa Rekrutacja Kandydatów z Ukrainy | Uniwersytet Warszawski](#).

¹⁵ J. Lis, *Koordinacja działań związanych z sytuacją na Ukrainie*, KRASP, 27 października 2023 r., <https://www.krasp.org.pl/files/public/prezentacje%20ZP/JLis.pdf>

¹⁶ J. Lis, *Koordinacja działań związanych z sytuacją na Ukrainie*, KRASP, 27 października 2023 r., <https://www.krasp.org.pl/files/public/prezentacje%20ZP/JLis.pdf>

3. Programy stypendialne i badawcze

3.1. Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA)

Polskie wsparcie dla środowiska akademickiego w dużej mierze dotyczyło różnego rodzaju programów stypendialnych skierowanych do studentów, doktorantów i uczestników innych form kształcenia. Większość tego typu programów jest inicjowana i realizowana przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej¹⁷. Jako instytucja państwowa odpowiedzialna za umiędzynarodowienie polskiej nauki – m.in. poprzez wymianę akademicką, upowszechnianie informacji o polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki – odegrała jedną z najważniejszych ról w zakresie koordynowania programów stypendialnych skierowanych do obywateli Ukrainy po rosyjskiej inwazji¹⁸. Były to zarówno programy własne Agencji, jak i zlecone przez inne instytucje.

Największy program stypendialny wspierający środowisko akademickie z Ukrainy – Solidarni z Ukrainą – został uruchomiony na zlecenie MEiN już w marcu 2022 r. Celem było zapewnienie (bezpłatnie) ciągłości kształcenia studentom i doktorantom, którzy musieli opuścić Ukrainę ze względu na toczące się działania wojenne. Program obejmował też inne formy kształcenia, w tym kursy językowe czy przygotowawcze, co było istotne ze względu na częsty brak znajomości języka polskiego wśród studentów-uchodźców. Beneficjenci otrzymywali stypendium oraz związaną z kształceniem opiekę psychologiczną i prawną. Polskim instytucjom przekazywano ponadto środki na sfinansowanie nauki obywateli Ukrainy. W 2022 r. program ten umożliwił 1565 studentom i doktorantom podjęcie studiów bądź kursów w 82 polskich uczelniach i instytucjach. Wartość przyznanych środków finansowych wyniosła ponad 23,3 mln zł (w tym uczelnie i instytuty badawcze nadzorowane przez Ministerstwo Zdrowia otrzymały ponad 4,28 mln zł, a nadzorowane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki – ponad 19 mln zł)¹⁹. Większość studentów i doktorantów (78%) objętych finansowaniem z programu Solidarni z Ukrainą podjęła różnego rodzaju kursy – przygotowawcze bądź językowe. Liczba stypendystów, którzy rozpoczęli studia na polskich uczelniach, wyniosła 318, a 28 osób kontynuowało dzięki programowi prace nad rozprawą doktorską.

Częścią projektu Solidarni z Ukrainą była też inicjatywa Solidarni z Ukrainą – Uniwersytety Europejskie, zaplanowana na lata 2022–2023, w ramach której ukraińskie instytucje, które są partnerami polskich uniwersytetów i należą do konsorcjów Uniwersytetów Europejskich, mogły korzystać z finansowania wymiany kadry akademickiej i studentów oraz realizować wspólne projekty dydaktyczne i naukowe z partnerami z Europy. W efekcie w 2022 r. 18 polskich uczelni dostało dofinansowanie o łącznej wartości 15,8 mln zł, a w 2023 r. 23 instytucje na kwotę 14,1 mln zł.

NAWA prowadziła i prowadzi nadal szereg programów – część jako programy własne, część jako zlecone przez inne instytucje (m. in. MNiSW, MZ, fundusze zagraniczne i krajowe) – skierowanych

¹⁷ Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej jest instytucją państwową (państwową osobą prawną) odpowiedzialną za umiędzynarodowienie polskiej nauki m.in. poprzez wymianę akademicką, upowszechnianie informacji o polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki, etc.

¹⁸ Informacje zawarte w tej części, o ile nie wskazano inaczej, pochodzą ze sprawozdań rocznych NAWA za rok 2022 i 2023 oraz strony internetowej www.nawa.gov.pl.

¹⁹ *Co po wojnie? Czyli o wizjach współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego między Polską a Ukrainą*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 16 grudnia 2022 r., www.gazetaprawna.pl.

do ogółu studentów zagranicznych – w tym gronie obywatele Ukrainy są przeważnie największą grupą beneficjentów:

- Program im. prof. Stanisława Ulama (Ulam NAWA) – program własny agencji, którego celem jest zwiększenie stopnia umiędzynarodowienia polskich uczelni i instytucji naukowych. W ramach tego programu do Polski przyjeżdżają naukowcy na 6 do 24 miesięcy – w 2022 r. przyjechało pięciu naukowców z Ukrainy, a w 2023 r. jedna osoba.
- Program im. prof. Stefana Banacha (Banach NAWA) – wspólna inicjatywa Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, realizowana w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej i finansowana przez MSZ, skierowana m.in. do obywateli Ukrainy. W 2022 r. przyznano stypendium pobytowe (od 1,5 roku do 3 lat) 14 obywatelom Ukrainy, a w 2023 r. – 61.
- Granty Interwencyjne NAWA. Celem programu jest wspieranie współpracy międzynarodowej zespołów badawczych lub mobilności międzynarodowej naukowców, podejmowanych w reakcji na nagłe, ważne, nieprzewidziane zjawiska społeczne, cywilizacyjne i przyrodnicze o konsekwencjach globalnych lub istotnych regionalnie. Program został uruchomiony jako odpowiedź na konieczność prowadzenia badań związanych z pandemią COVID-19, na stałe wpisał się w ofertę skierowaną do naukowców i był wykorzystywany również do badań procesów związanych z rosyjską agresją. Granty na działania w 2022 r. otrzymały polskie instytucje współpracujące z siedmioma ukraińskimi placówkami, a w 2023 r. – z trzema.
- Medyk NAWA – program zlecony przez MEiN, którego celem jest wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni prowadzących kształcenie w zawodach medycznych. W jego ramach w 2022 r. jeden naukowiec z Ukrainy przyjechał do Polski, natomiast w 2023 r. nie przeprowadzono kolejnego naboru.
- Program Wspólne projekty badawcze NAWA wspiera zespoły badawcze z polskich jednostek naukowych prowadzące współpracę naukową z partnerem zagranicznym. W grudniu 2022 r. został rozstrzygnięty nabór z 2021 r. na współpracę z Ukrainą, lecz ze względu na działania wojenne realizacja projektów została w porozumieniu z Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy przesunięta na lata 2023–2024. Łącznie finansowanie otrzymało 15 beneficjentów z Ukrainy, a wartość projektów wyniosła w sumie 349,7 tys. zł. W 2023 r. nie przeprowadzono naboru.
- Współpraca z Międzynarodowym Funduszem Wyszehradzkim – zadanie zlecone dla NAWA. W jego ramach w 2022 r. na studia II stopnia przyjechał do Polski 1 student i 23 doktorantów z Ukrainy, a w 2023 r. 2 studentów oraz 25 doktorantów.
- Środkowoeuropejski Program Wymiany Uniwersyteckiej (CEEPUS). Celem programu jest zwiększenie umiędzynarodowienia polskich uczelni oraz wspieranie wymiany akademickiej w zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego studentów i nauczycieli akademickich. Na wniosek polskiego biura CEEPUS w NAWA minister edukacji i nauki 8 marca 2022 r. podjął decyzję o jednorazowym dopuszczeniu obywateli Ukrainy do procesu ubiegania się o stypendia *freemover*, umożliwiające udział w stażach, szkołach letnich i kursach intensywnych organizowanych w Polsce. Na wniosek MEiN minister kultury i dziedzictwa narodowego 13 kwietnia 2022 r. wyraził zgodę na udział obywateli Ukrainy w programie CEEPUS. W ramach niewykorzystanej kwoty z roku akademickiego 2021/2022 oraz dodatkowych funduszy z budżetu NAWA przyznano łącznie 109 stypendiów obywatelom Ukrainy na łączny okres 219 miesięcy.
- Współpraca z Wydziałem Artes Liberales Uniwersytetu Warszawskiego. Program skierowany jest do studentów, doktorantów, badaczy i młodych naukowców z krajów Europy Wschodniej i Środkowej, w tym z Ukrainy. Realizacja zadania odbywa się poprzez przekazywanie partnerowi środków finansowych na stypendia służące do realizacji projektów naukowych

z dyscyplin nauk humanistycznych i społecznych. Stypendium w semestrze letnim 2021/2022 otrzymało łącznie 30 osób z Ukrainy. 16 stypendiów sfinansowanych zostało ze środków zarezerwowanych na programy stypendialne Polskiego Komitetu ds. UNESCO, który zrezygnował w 2022 r. z naboru. W 2023 r. 19 obywateli Ukrainy otrzymało stypendium od Artes Liberales, a kolejnych 38 już bezpośrednio z Komitetu ds. UNESCO.

- Współpraca z Fundacją Liderzy Przemian – Program im. Lane’a Kirklanda. Realizacja zadania polega na przekazywaniu partnerowi środków finansowych na stypendia dla młodych liderów z 8 krajów, w tym z Ukrainy. W 2022 r. stypendia otrzymało 25 osób z Ukrainy, a w 2023 r. – 15.
- IMPRESS-U (International Multilateral Partnerships for Resilient Education and Science System in Ukraine) – Współpraca z NCN. NAWA i NCN zapewniły w 2023 r. finansowanie udziału polskich jednostek systemu szkolnictwa wyższego i nauki w projektach naukowych w dowolnej dziedzinie, realizowanych przez amerykańskich naukowców we współpracy z naukowcami z Ukrainy oraz m.in. Polski. Z Polski zakwalifikowały się trzy instytucje reprezentujące nauki przyrodnicze, przedstawiając projekty, w których uczestniczą naukowcy z Ukrainy. Celem programu jest wspieranie wybitnych badań naukowych i technicznych oraz edukacji i innowacji poprzez współpracę międzynarodową, a także promowanie i stymulowanie integracji ukraińskich naukowców z globalnym środowiskiem naukowym.

NAWA koordynuje też program stypendialny Anders, którego beneficjentami są osoby polskiego pochodzenia, w tym obywatele Ukrainy. W jego ramach przyznawane jest finansowanie całego toku studiów w Polsce (od dwóch do siedmiu lat). Chociaż jest to specyficzny program, w założeniu przeznaczony dla wybranych osób, to obywatele Ukrainy stanowią największą, po Białorusinach, grupę stypendystów. W 2022 r. liczba beneficjentów z Ukrainy wyniosła 91 osób na studiach I stopnia i jednolitych magisterskich oraz 35 na studiach II stopnia. W 2023 r. – odpowiednio 86 i 15.

NAWA koordynuje też dla uczelni posiadających jej akredytację przyjęcie i kształcenie stypendystów na kursach przygotowawczych do podjęcia studiów w Polsce. W 2022/2023 wzięło w nich udział łącznie 50 obywateli Ukrainy z programów Anders i Banach.

NAWA jako główny podmiot koordynujący program Solidarni z Ukrainą zaangażowała się też w dostarczanie studentom ukraińskim przybywającym do Polski po wybuchu wojny informacji o możliwości kształcenia na polskich uczelniach. Już na początku marca 2022 r. zostały uruchomione infolinia i strona internetowa w języku ukraińskim, prezentujące system szkolnictwa wyższego i oferty pomocowe polskich uczelni.

3.2. *Narodowe Centrum Nauki (NCN)*²⁰

Przewodniczący Rady Narodowego Centrum Nauki²¹ Jacek Kuźnicki oraz dyrektor NCN Zbigniew Błocki podjęli 18 marca 2022 r. decyzję o dopuszczeniu zatrudnienia ukraińskich naukowców w realizowanych już wówczas projektach badawczych (MAESTRO, OPUS, SONATA BIS, SONATA, HARMONIA, SYMFONIA) oraz programach międzynarodowych (OPUS LAP, SHENG,

²⁰ Dane w tej części pochodzą ze Sprawozdań rocznych NCN za rok 2022 i 2023 oraz strony internetowej: www.ncn.gov.pl.

²¹ Narodowe Centrum Nauki jest instytucją, która wspiera badania podstawowe poprzez finansowanie w drodze konkursów projektów badawczych oraz działań naukowych, wspiera też współpracę międzynarodową.

BEETHOVEN, DAINA, MOZART, ALPHORN, DIOSCURI, UNISONO). W ramach tej regulacji zostało zatrudnionych 58 badaczy z Ukrainy.

Na zlecenie MEiN 28 marca 2022 r. NCN rozpoczęło nabór wniosków w specjalnym programie dla badaczy z Ukrainy. Celem było zapewnienie osobom uciekającym przed wojną kontynuacji pracy naukowej w polskich ośrodkach. Procedura składania oraz oceny wniosków w konkursie była maksymalnie uproszczona i szybka, a formalności związane z rozliczeniem przekazanych środków zostały ograniczone do minimum. W 2022 r. na realizację tego programu zapewniono 7,2 mln zł dotacji z budżetu państwa, a wsparciem objęto 51 osób. Podjęły one pracę w 38 polskich ośrodkach naukowych.

NCN prowadzi także konkurs SONATINA, przeznaczony dla osób ze stopniem naukowym doktora. Celem konkursu jest wsparcie kariery młodych badaczy poprzez umożliwienie pełnoetatowego zatrudnienia i prowadzenia badań naukowych w Polsce oraz zdobycia wiedzy i doświadczenia w trakcie realizacji staży w dobrych zagranicznych ośrodkach naukowych. W 2022 r. wyłoniono laureatów konkursu SONATINA 6, który został ogłoszony w grudniu 2021 r. – zakwalifikowały się do niego 32 osoby z Ukrainy.

NCN jest odpowiedzialny także za programy międzynarodowe dwu- bądź wielostronne, których środki finansowe pochodzą spoza budżetu państwa. NCN, pełniąc rolę operatora w programie Badania Podstawowe w ramach III edycji Grantów Norweskich i EOG, podjęło w maju 2022 r. decyzję (przy akceptacji Joint Committee on Bilateral Fund, JCBF) o przeznaczeniu niewydatkowanej dotychczas kwoty z Funduszu Współpracy Dwustronnej na program stypendialny wspierający studentów i naukowców z Ukrainy bez stopnia naukowego doktora. W rezultacie finansowaniem objęto 21 osób, które kontynuowały naukę i przygotowywały prace magisterskie lub rozprawy doktorskie w 16 ośrodkach w Polsce. W drugiej połowie roku JCBF przekazał 215 tys. euro na 18 stypendiów dla młodych naukowców z Ukrainy, którzy poprzednio znaleźli się na liście rezerwowej.

NCN jako partner Towarzystwa Maxa Plancka realizuje z nim program Dioscuri. W jego ramach przyznano w 2022 r. 4,9 mln euro na 3 projekty w których uczestniczyli badacze z Ukrainy.

3.3. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBR)²²

W czerwcu 2022 r., po konsultacjach w Narodowym Centrum Badań i Rozwoju²³, wspólnie z państwami-darczyńcami Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) i Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF) 2014–2021 oraz w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej Programu „Badania stosowane”, uruchomiono Schemat Wsparcia Ukraińskich Naukowców. W jego ramach przyznane zostało dofinansowanie na zatrudnienie 15 ukraińskich naukowców dotkniętych konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy. Celem było umożliwienie dołączenia do polsko-norweskich zespołów projektowych, kontynuacja działalności

²² Informacje zawarte w tej części pochodzą ze sprawozdań rocznych NCBR za rok 2022 i 2023 oraz strony internetowej www.gov.pl/web/ncbr.

²³ Narodowe Centrum Badań i Rozwoju jest agencją wykonawczą (w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz.U. z 2022 r. poz. 1634, ze zm.), której celem jest wsparcie polskich jednostek naukowych oraz przedsiębiorstw w tworzeniu innowacyjnych rozwiązań technologicznych i społecznych.

naukowej, rozwój kapitału ludzkiego i rozwój współpracy z ukraińską społecznością akademicką poprzez zwiększenie udziału Ukrainy w europejskich sieciach badawczych i programach B+R+I.

3.4. *Polska Akademia Nauk (PAN)*²⁴

Polska Akademia Nauk w porozumieniu z Narodową Akademią Nauk Ukrainy 1 marca 2022 r. wdrożyła program wsparcia współpracy z Ukrainą. Program umożliwia finansowanie kosztów związanych z podróżą i pobytem ukraińskich naukowców w jednostkach PAN. Środki pochodziły z dotacji podmiotowej Biura Współpracy z Zagranicą PAN (w tym dodatkowo wynegocjowane z Ministerstwa Edukacji i Nauki). Część środków pozyskano też od Narodowej Akademii Nauk Stanów Zjednoczonych i innych partnerów zagranicznych.

Naukowcy prowadzący badania w jednostkach PAN w okresie od 1 do 10 miesięcy otrzymywali wsparcie w wysokości około 5 tys. zł miesięcznie. Ogólna liczba obywateli Ukrainy przyjętych przez PAN w 2022 r. wyniosła 218, a w 2023 r. 82. Istotą projektu była możliwość utrzymania ukraińskiej afiliacji przez naukowców pracujących w jego ramach.

W 2023 r. w ramach programu długotrwałego wsparcia ukraińskich naukowców wyłoniono 18 projektów w konkursie organizowanym razem z Narodową Akademią Nauk Stanów Zjednoczonych na dwu- lub trzyletnie projekty badawcze realizowane przez maksymalnie 5-osobowe zespoły składające się z naukowców z Ukrainy. Członkowie zespołu (poza kierownikiem projektu) mogą pozostawać na terenie Ukrainy i prowadzą badania z podwójną afiliacją. Finansowanie wyniosło łącznie około 8 mln dol. (33 mln zł)²⁵.

Praktycznie wszystkie jednostki PAN podejmowały liczne działania wspierające Ukrainę. Pomoc skupiała się na organizowaniu wsparcia dla uchodźców, przyjmowaniu naukowców czy pomaganiu w uzyskiwaniu przez nich grantów i stypendiów. Niektóre instytucje udostępniały np. pomieszczenia na magazyny, w których gromadzono przedmioty przeznaczone na wsparcie Ukrainy, pracownikom angażującym się w pomoc uchodźcom zezwalano na elastyczny czas pracy, wspierano osoby goszczące w swoich prywatnych domach uchodźców, w tym ukraińskich naukowców z rodzinami. Instytucje PAN podejmowały ponadto działania dodatkowe:

- Centrum Badań Kosmicznych zainstalowało na swoim terenie serwer, który został uratowany ze zniszczonego Instytutu Radioastronomii w Charkowie.
- Instytut Biochemii i Biofizyki zapewnił uchodźcom ponad 1,3 tys. noclegów w pokojach gościnnych jednostki, a także opiekę medyczną zatrudnionych w niej lekarzy oraz opiekę psychologiczną.
- Instytut Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych stworzył warunki do przejęcia usług i danych informatycznych instytucji naukowych z Charkowa, aby zapewnić ciągłość funkcjonowania tych instytucji w czasie wojny. W efekcie w infrastrukturze INTiBS funkcjonują serwisy webowe, systemy księgowo-płacowe i bazy danych (w tym danych naukowych) trzech jednostek Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (NANU) z Charkowa. Do

²⁴ Dane w tej części, o ile nie wskazano inaczej, pochodzą ze Sprawozdań rocznych PAN za rok 2022 i 2023 oraz strony internetowej www.pan.pl.

²⁵ *Eighteen Ukrainian Research Projects Selected for Long-Term Funding by the Polish Academy of Sciences and U.S. National Academy of Sciences*, PAN, 30 czerwca 2023 r., <https://pan.pl/en/eighteen-ukrainian-research-projects-selected-for-long-term-funding-by-the-polish-academy-of-sciences-and-u-s-national-academy-of-sciences/>.

Instytutu przeniesiona została ponadto (współfinansowana obecnie przez Instytut) redakcja wydawnictwa czasopisma „Fizika Nizkich Temperatur” („Low Temperature Physics”)²⁶.

3.5. *Organizacje pozarządowe*

Nie tylko instytucje państwowe organizowały czy koordynowały projekty skierowane do naukowców z Ukrainy – tego typu działania prowadziło również wiele organizacji pozarządowych. Przykładem jest Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, która uruchomiła Program Współpracy Polsko-Ukraińskiej. W jego ramach ogłaszany był cykliczny program Dla Ukrainy, który ma na celu bezpośrednie wsparcie uczonych z tego kraju reprezentujących nauki społeczne i humanistyczne oraz realizację wspólnych projektów naukowych z uczonymi z Polski w zakresie zagadnień związanych z rozwojem społeczeństwa obywatelskiego, demokracją, integracją europejską lub bezpieczeństwem. Do 2024 r. przeprowadzono cztery etapy konkursu, w ramach każdego dofinansowywano trzy wyłonione projekty (każdy na kwotę do 268 tys. zł)²⁷. Warto zaznaczyć, że konkursów stricte stypendialnych fundowanych przez organizacje pozarządowe dla studiujących w Polsce osób z Ukrainy jest bardzo dużo, nie funkcjonuje jednak lista gromadząca je wszystkie. Są to przeważnie ograniczone sumy (do 1000 zł przyznawane na okres jednego roku).

²⁶ Więcej: *Działania na rzecz Ukrainy*, PAN, [dzialania-na-rzecz-ukrainy.pdf](#).

²⁷ *Raport Roczny 2022* oraz *Raport Roczny 2023*, Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, [www.fnpp.org.pl](#).

4. Projekty wsparcia instytucjonalnego

Wsparcie instytucjonalne dotyczyło zarówno pomocy bezpośredniej skierowanej do instytucji ukraińskich, jak i projektów odnoszących się do powojennej odbudowy ukraińskiej nauki. Bezpośrednio po inwazji brana była pod uwagę możliwość otwarcia na terytorium Polski filii ukraińskich uczelni. W 2022 r. trzy instytucje zwróciły się z takim wnioskiem do Ministerstwa Nauki i Edukacji. Jednak Polska ustawa z 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – ogranicza możliwość otwierania filii uczelni zagranicznych na terenie Polski. Pomimo braku możliwości nauczania na polskich zasadach jedna prywatna uczelnia, Kijowski Uniwersytet Medyczny, otworzyła swoją filię w Bytomiu. Otrzymała zgodę MEiN, ale Polska Komisja Akredytacyjna wystawiła opinię negatywną. Obecnie uczelnia ta, chociaż funkcjonuje na terytorium Polski, może prowadzić kształcenie i wydawać dyplomy ukończenia studiów jedynie na podstawie prawa ukraińskiego, co oznacza brak możliwości wydawania polskich dyplomów²⁸. W 2023 r. lwowski Ukraiński Uniwersytet Katolicki otworzył swoją „filie” jako Fundacja Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Wrocławiu, jednak de facto ma ona formę instytutu kultury i jej działalność ma się skupiać na realizacji projektów naukowych, kulturalnych i społecznych, a nie na edukacji²⁹.

Część działań wspierających ukraińskie środowisko akademickie miała na celu pomoc w kształtowaniu kadry zarządzającej systemem edukacji wyższej. Jednym z takich projektów był „Innowacyjny uniwersytet i przywództwo” realizowany od 2014 r. na zalecenie MEiN przez Wydział Artes Liberales Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt skierowany jest do przedstawicieli ukraińskiego środowiska akademickiego, młodych badaczy oraz liderów społecznych organizacji edukacyjnych i stowarzyszeń zawodowych Ukrainy. W 2022 r. prowadzona była kolejna część – „Faza VI: Modele autonomii akademickiej oraz uczelnia w systemie life long learning”. Celem projektu była pomoc w kształtowaniu nowej generacji kadry zarządzającej systemem wyższej edukacji na Ukrainie oraz transfer technologii i implementacja innowacyjnego europejskiego know how w ukraińskiej praktyce edukacyjnej. W 2022 r. całkowity budżet zaplanowano w wysokości 565 tys. zł, z czego 498 200 zł stanowiła dotacja MEiN, zaś 66 800 zł wkład własny UW.

Polska zaangażowała się też w kwestie powojennej odbudowy ukraińskiego systemu edukacji wyższej i nauki. Główne działania prowadziła tutaj KRASP, która włączyła się w prace European University Association Task Force for Ukraine. Jest to grupa rektorów, przedstawicieli szkolnictwa wyższego państw europejskich i Ukrainy, której celem jest strategiczne wsparcie ukraińskich uczelni w procesie odbudowy szkolnictwa wyższego. Jej działania obejmują zarządzanie i przywództwo, nauczanie, cyfryzację, prowadzenie badań i innowacji i przeciwdziałanie drenażowi mózgów. Wypracowane

²⁸ Informacja o filii uczelni zagranicznej utworzonej w Polsce przez Prywatną Placówkę Szkolnictwa Wyższego „Kijowski Uniwersytet Medyczny” z siedzibą w Kijowie, MNiSW, 17 stycznia 2024 r., [Informacja o filii uczelni zagranicznej utworzonej w Polsce przez Prywatną Placówkę Szkolnictwa Wyższego „Kijowski Uniwersytet Medyczny” z siedzibą w Kijowie - Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego - Portal Gov.pl](#).

²⁹ *We Wrocławiu działa pierwsza w UE filia Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego*, 2 lutego 2023 r., Polskie Radio, [We Wrocławiu działa pierwsza w UE filia Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego - Redakcja Polska](#).

zostały m.in. rekomendacje dla europejskich uczelni w zakresie wsparcia środowiska akademickiego na Ukrainie³⁰.

Część działań miała charakter miękkiej, była jednak ważnym elementem wsparcia ukraińskiego środowiska akademickiego. Jednym z wyzwań związanych z wojną na Ukrainie jest drenaż mózgow – zagrożenie wyjazdami za granicę najzdolniejszych naukowców i studentów, co mogłoby prowadzić do luki pokoleniowej. Dlatego ważne było, żeby ukraińscy naukowcy przyjeżdżający do Polski nie tracili powiązań ze swoją macierzystą organizacją. Do najważniejszych kroków przeciwdziałających należała np. decyzja Polskiej Akademii Nauk, która przyznawała stypendia umożliwiające pracę w polskich instytutach, ale bez rezygnacji z afiliacji ukraińskiej³¹.

Ważną inicjatywą PAN było także spotkanie prezesów zagranicznych akademii nauk 2 czerwca 2022 r., w czasie którego rozmawiano o kontynuacji wsparcia naukowców z Ukrainy. Wzięli w nim udział, oprócz prezesa PAN, szefowie m.in. Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (NANU), Narodowej Akademii Nauk Stanów Zjednoczonych, Europejskiej Federacji Akademii Nauk (ALLEA), Niemieckiej Akademii Przyrodników Leopoldina oraz Towarzystwa Królewskiego w Londynie i Królewskiej Duńskiej Akademii Nauk i Literatury. Najważniejszym efektem było przygotowanie dziesięciopunktowego planu odbudowy nauki na Ukrainie, który został opublikowany m.in. w czasopiśmie „Science”³². Plan obejmuje m.in. finansowanie, a także wsparcie badań ukraińskich naukowców w czasie wojny poprzez udostępnianie sprzętu laboratoryjnego, badawczego i bezpłatnego dostępu do czasopism naukowych³³.

³⁰ *Supporting the Ukrainian university sector. EUA recommendations*, 6 lipca 2023 r., European University Association, [Supporting the Ukrainian university sector](#).

³¹ *Co po wojnie? Czyli o wizjach współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego między Polską a Ukrainą*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 16 grudnia 2022 r., [Co po wojnie? Czyli o wizjach współpracy w zakresie szkolnictwa wyższego między Polską a Ukrainą - GazetaPrawna.pl](#).

³² J. Duszyński, M. McNutt, A. Zagorodny, *A future for Ukrainian science* *Science*, „Science”, 13 stycznia 2022 r., t. 376, nr 6599, s. 1249.

³³ *10-punktowy plan działania na rzecz odbudowy nauki, badań i innowacji w Ukrainie*, Polska Akademia Nauk, <https://pan.pl/pliki/10-PUNKTOWY-PLAN-UKRAINA.pdf>.

5. Wpływ polskiej ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy na wsparcie ukraińskiego środowiska akademickiego

12 marca 2022 r. w Dzienniku Ustaw została opublikowana ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. 2022, poz. 583). Jej przepisy obowiązywały z mocą wsteczną od 24 lutego 2022 r. Zgodnie z ustawą objętego nią obywatela Ukrainy uznaje się za osobę korzystającą w Rzeczypospolitej Polskiej z ochrony czasowej w rozumieniu art. 106 ust. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem nie pobiera się od niego opłaty za kształcenie na studiach stacjonarnych w języku polskim.

Ustawa (art. 45) regulowała ponadto sytuację, w której studenci ukraińskich uczelni nie dysponowali dokumentami poświadczającymi okresy studiów, zaliczone egzaminy lub praktyki zawodowe, upoważniając polskie uczelnie do samodzielnej weryfikacji osiągniętych efektów nauczania. Pozwoliła też na zmiany w już podjętych uchwałach rekrutacyjnych (ustalających warunki, tryb oraz termin rozpoczęcia i zakończenia rekrutacji) oraz w regulaminach studiów w zakresie niezbędnym do przyjęcia na studia osób z Ukrainy (art. 96).

Ustawa przyznała studentom-uchodźcom z Ukrainy prawo do świadczeń, takich jak stypendium socjalne i kredyt studencki (art. 41), oraz pozwoliła im ubiegać się o stypendium rektora, stypendium dla osób niepełnosprawnych i zapomogę na ogólnych zasadach obowiązujących w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, z zastrzeżeniem, że w stosunku do nich zniesione będzie ograniczenie w zakresie liczby zapomóg, które może przyznać uczelnia. Ustawa pozwoliła też (art. 46.) na zatrudnienie bez konkursu nauczycieli akademickich z Ukrainy, o ile byli zatrudnieni w uczelni działającej na terytorium tego państwa i posiadali odpowiednie kwalifikacje do zajmowania danego stanowiska.

6. Wnioski i rekomendacje

Wsparcie dla przybyłych do Polski studentów i nauczycieli akademickich z Ukrainy okazało się dla polskich podmiotów dużym wyzwaniem. Ze względu na skalę i gwałtowność wydarzeń trudność sprawiły przede wszystkim kwestie organizacyjne i koordynacyjne. Polskie instytucje wykorzystwały jednak poprzednie doświadczenia zarządzania kryzysowego – np. Sieć Koordynatorów KRASP ds. Pomocy Ukrainie powstała na bazie wcześniej działającej Sieci ds. COVID-19.

Większość polskich instytucji podejmowała działania pomocowe na rzecz Ukrainy już od pierwszych godzin inwazji. Wiele z nich miało charakter spontaniczny, były realizowane oddolnie przez pracowników czy studentów polskich instytucji, przy wsparciu odpowiednich jednostek naukowych. Kierowane były do studentów, doktorantów, nauczycieli akademickich i badaczy z Ukrainy. Niektóre z nich miały też charakter systemowy (np. programy stypendialne).

Główną formą polskiej pomocy dla ukraińskiego środowiska akademickiego były bezpłatne studia w Polsce dla studentów-uchodźców z Ukrainy oraz programy stypendialne i badawcze. Najwięcej z nich było dostępnych w pierwszych semestrach po inwazji, wtedy też były one najbardziej celowe.

Mimo bliskości geograficznej i kulturowej Polski i Ukrainy dużym wyzwaniem dla wsparcia ukraińskiego środowiska akademickiego okazała się bariera językowa. Znaczna część uchodźców pochodziła z centralnej i wschodniej Ukrainy, często nie mieli wcześniej kontaktu z językiem polskim, szczególnie ważne były więc dla nich kursy językowe w pierwszych miesiącach po inwazji.

Pomoc dla ukraińskiego środowiska akademickiego w trakcie konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy oznaczała szereg wyzwań. Nie da się przewidzieć długości trwania wojny i jej dalszego przebiegu, a więc i późniejszego wpływu na środowisko naukowe na Ukrainie. Warto jednak podkreślić, że osoby podejmujące działania w ramach polskich instytucji starały się przeciwdziałać negatywnym skutkom niestabilnej sytuacji na Ukrainie i wynikającym z niej zagrożeniom, takim jak wyjazd za granicę wysoko wykwalifikowanej kadry akademickiej i naukowców. Poprzez liczne projekty badawcze starano się wesprzeć ukraińskich naukowców, którzy nie mogli kontynuować badań na terenie własnego państwa. Środowisko naukowe znajdujące się w trudnej sytuacji wspierano także poprzez udostępnianie serwerów czy umożliwianie korzystania z bibliotek cyfrowych.

- Warto przede wszystkim kontynuować projekty długoterminowe i wspierające prace badawcze poprzez udzielanie pomocy w dostępie do danych cyfrowych i infrastruktury informatycznej. Dają one ukraińskim jednostkom możliwość prowadzenia badań naukowych i działalności bezpośrednio na miejscu, co jest szczególnie istotne dla przyszłości ukraińskiej nauki.

Dużym problemem, zwłaszcza w okresie tuż po inwazji, była kwestia znajomości języka polskiego wśród studentów i pracowników naukowych z Ukrainy. W organizację kursów językowych zaangażowały się nie tylko instytucje, ale też wielu polskich pracowników naukowych, prowadząc zajęcia w ramach wolontariatu.

- Należy kontynuować bezpłatne kursy języka polskiego na wyższych poziomach zaawansowania, uwzględniające specjalistyczny język danych dziedzin naukowych.

- Warto rozważyć stworzenie zdalnej sieci nauki języka polskiego, skierowanej do kandydatów na polskie uczelnie, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki nauczania osób, dla których język ukraiński jest językiem ojczystym. Bez względu na dalsze działania wojenne przyszłość polskich uczelni leży w ich umiędzynarodowieniu.

Wyzwaniem okazały się problemy z przekraczaniem granicy przez ukraińskich mężczyzn w wieku mobilizacyjnym (18–60 lat). Chociaż ukraińskie przepisy pozwalały na opuszczenie terytorium państwa przez osoby, które studiowały za granicą, to w praktyce ze względu na dużą skalę fałszowanych zaświadczeń stało się to utrudnione. Dotyczyło to osób, które przeszły z pozytywnym skutkiem rekrutację na polskie uczelnie, ale także tych, które już wcześniej były studentami, jednak zdecydowały się na powrót na Ukrainę bezpośrednio po rosyjskiej inwazji, chcąc połączyć się z rodziną. Część osób w takich sytuacjach porzuciła studia w Polsce lub wystąpiła o urlop. Pewna grupa uczestniczyła też w nauczaniu zdalnym.

- Warto dopracować system zdalnego nauczania na polskich uczelniach dla studentów z Ukrainy.